

Sjanger

Artikkel

Artikkelen kan være bygd opp på forskjellige måter avhengig av om den står i aviser eller tidsskrift. Elevartikkelen vil være bygd opp etter modell av tidsskriftartikkelen. Artikkelen er informativ, og den kan være skjult eller åpent argumenterende. Den gir rom for personlig engasjement og dermed også ensidig argumentasjon. I en god tekst er påstander og synspunkt underbygd. Språket er gjerne saklig, men det kan også være appellativt og/eller ekspressivt. Også i artikler er det åpning for å bruke virkemidler som en møter i skjønnlitterære tekster.

Dersom eleven skriver en avisartikkel, kan han bruke overskrift, ingress og underoverskrifter. Teksten kan da være disponert slik at det viktigste kommer tidlig.

Innlegg

Leserinnelegget og debattinnlegget er argumenterende tekster der eleven kan vise sterkt personlig engasjement og spontanitet. Argumentasjonen kan være ensidig, og en venter ikke at standpunktene er underbygd i samme grad som i en artikkel.

Brev

Det personlige brevet er privat og som oftest skrevet til en kjent mottaker. Brevet har adressat, dato og avsender. En kan finne spor av sjangrer som fortelling, dagbok, essay og kåseri. Språket er ofte muntlig og vil være påvirket av hvem som er mottaker og hva som er hensikten med brevet. Innslag av dialektord, -uttrykk og slang er ganske vanlig.

Det formelle brevet har en funksjon i det offentlige rommet. En venter at avsenderen mestrer formelle krav til brevoppsett, og at han tidlig i teksten forklarer hva som er utgangspunktet for og hensikten med brevet. Språket er saklig.

Kåseri

Kåseriet er en sjanger som kan ligge nær essayet. Kåseriet kan ta opp uventede tema, også alvorlige, på en humoristisk eller ironisk måte. Det gode kåseriet er lekende og underholdende. Vi kan finne uventede formuleringer og sammenligninger, det har en muntlig språktonen og kan ha innslag av dialektord, - uttrykk og slang.

Fortelling

Fortellingen er en tekst med utvikling og sammenheng. Teksten har åpning, et midtparti med et problem eller en utfordring og en slutt som har sammenheng med resten av teksten. En god fortelling har en oppbygging mot en spenningsstopp på det ytre og/eller det indre planet. Fortellingen gir rom for stor variasjon i fortellermåter og kan for eksempel ha refererende parti, tilbakeblikk, tankereferat/indre monolog, skildring og replikker.

Sjanger

Novelle

Novellen byr på de samme mulighetene som fortellingen. Sjangeren åpner for eksperimentering med det knappe, det usagte og det overraskende. Novellen har større grad av konsentrasjon enn fortellingen, og en venter en mer bevisst bruk av virkemidler. En god novelle kan fungere på flere plan og fortelle noe mer enn den ytre handlingen.

Skuespill og hørespill

Det viktigste i både hørespillet og skuespillet vil være replikkvekslingen. Den driver handlingen framover og karakteriserer personene. I skuespillet kan sceneanvisninger være viktig for å beskrive personer, miljø og situasjoner. I hørespiller er det naturlig å ta med noe om lydkulisser.

Dikt

Diktet er en sjanger som gir stort rom for personlig uttrykk. Lyriske virkemidler for å få fram et innhold kan være:

- oppsett på siden
- bruk av verselinjer
- inndeling i strofer
- fortetting
- sammenligning, bilde, metafor
- besjeling, personifisering
- symbol
- kontrast
- gjentakelse
- rytme
- lydmalende ord
- bruk av konsonant- og vokallyder
- alliterasjon (bokstavrim)

Et godt dikt trenger ikke inneholde mange ulike virkemidler. Det viktige er at de som er brukt, fungerer.